



مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد



23 نوامبر 2025

داکتر سید عبدالله کاظم

نگاهی مختصر به نحوه کار دوره هفتم شورای ملی و عواقب بعدی آن (قسمت دوم)

چگونگی انتخابات در دوره هفتم:

قبل از آنکه به ماهیت آزاد انتخابات دوره هفتم شورای ملی بپردازم، لازم است به انتخابات بلدیة بر طبق قانون جدید در دوره صدارت شاه محمود خان اشاره نمایم، زیرا این انتخابات در واقع الهام بخش انتخابات شورای ملی آن دوره بود. قابل ذکر است که انتخابات بلدیة یا امور شهرداری در کشور سابقه بیش از صد سال دارد و در زمان سلطنت امیر عبدالرحمن خان شعبه در جوار گنبد کوتوالی بنام اداره مسئول تنظیفاتی و عمرانی وجود داشت و اما برای اولین بار در زمان سلطنت شاه امان الله غازی با انفاذ "نظامنامه بلدیة" در سال 1303 امور مربوط شهری به استناد نظامنامه مذکور انکشاف کرد و اداره آن شکل انتخابی را گرفت. اگرچه تطبیق این نظامنامه بعد از دوره امانی به فراموشی سپرده شد و اداره شهری با آنکه بعد از سقوط دوره سقاوی دوباره مطرح گردید، لکن اداره امور شهری ظاهراً انتخابی، ولی در واقع انتصابی بود.

تحول مهم در دوره صدارت شاه محمود خان در سال 1326 (1947) رخ داد که قانون جدید بلدیة (شاروالی) از طرف شورای ملی دوره ششم به تصویب رسید و در سال بعد نافذ شد. بر طبق قانون جدید انتخابات شاروالی ها در شهرهای کشور در سال 1327 آغاز گردید. این انتخابات در شهر کابل با روحیه جدید طوری دائر گردید که در سابق نظیر نداشت: مردم با شوق و هیجان زیاد برای انتخاب اولین شاروال که در آن وقت رئیس بلدیة گفته می شد، دست بکار شدند و در مبارزات انتخاباتی به رأی دهی به نفع کاندید مورد نظر خود اشتراک کردند که در نتیجه انجنیر غلام محمد فرهاد برنده این انتخابات گردید و به حیث اولین شاروال انتخابی به شکل آزاد بدون مداخله حکومت به فعالیت آغاز نمود و نیز به همین ترتیب شورای شهری (انجمن بلدیة) نیز انتخاب شد.

مردم کابل از مبارزات انتخاباتی بلدیة در این مرحله متوجه اهمیت حق استفاده از رأی و نظر خود شدند و این درسی خوبی بود که باید از آن در انتخابات شورای ملی که در پیش بود، به نحوی احسن استفاده نمایند.

میر محمد صدیق فرهنگ در کتاب "خاطرات" خود می نویسد: «در شروع سال 1328 ش (1949م) دوره سه ساله شورای ملی [دوره ششم] خاتمه یافت و موقع انتخابات فرا رسید. پس از حادثه عبدالعزیز خان وکیل قندهار [قبلاً شرح شد] انتخابات شوری در تمام دوره محمد هاشم خان زیر نظر دولت از طریق ریاست ضبط احوالات و نایب الحکومه ها و حکام محلی صورت میگرفت، بدین معنی که چند ماه پیش از انتخابات فهرست اشخاص مناسب برای وکالت از طرف حکام ترتیب یافته از طریق نایب الحکومه ها بر ریاست ضبط احوالات میرسید و پس از صحه ریاست مذکور حکومت های محلی موظف می شدند تا برای اشخاص مورد نظر وثیقه وکالت ترتیب و مهر و امضاء و نشان انگشت صاحب رسوخ های منطقه را خواه ناخواه در ذیل آن اخذ کنند و با تصدیق محکمه توسط خود شخص به مرکز بفرستند و وی باین صورت برای مدت سه سال وکیل منطقه

د پانو شمیره: له 1 تر 5

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په څیر و لولئ

مربوطه شمرده می شد و وظیفه اش را که صحنه گذاشتن به پیشنهاد های حکومت بود، اجراء میکرد. شش دوره شورى باین صورت سپری شد. در دوره هفتم شاه محمود خان تصمیم گرفت تا برای مردم یک اندازه آزادی در انتخاب وکلای شان داده شود و بر اساس آن مامورین دولت در انتخابات کمتر مداخله کردند و یک عده روشنفکران مثل نزیهی از اندخوی، گل پاچا الفت از جلال آباد و عبدالحی حبیبی از قندهار انتخاب شدند.» (کتاب: "خاطرات میر محمد صدیق فرهنگ"، چاپ اول، 1394، صفحه 221 - 222)

شهر کابل به اساس سهمیه معینه به تناسب نفوس مستحق داشتن دو وکیل در شورای ملی بود و با استفاده از تجربه انتخابات بلدیہ [شاروالی] تصمیم بر آن شد تا انتخابات در شهر کابل زیر نظر انجمن بلدیہ دائر گردد که پنج نفر برای این دو کرسی خود را کاندید کردند: میر غلام محمد غبار، داکتر عبدالرحمن محمودی، میا محمد معصوم مجددی، انجنیر امرالدین شنسب و علی اصغر شعاع که هریک آنها از چهره های شناخته شده شهر کابل بودند. غبار شخص مبارز سیاسی که یک دوره طولانی زندان را گذرانیده بود، داکتر محمودی که با افکار پر شور و استعانت به مریض ها در بین مردم کابل تازه به شهرت رسیده بود، مجددی که پسر شخصیت روحانی شمس المشایخ بود و شخص نسبتاً متجدد اما در لباس روحانیت طرفداران خود را داشت، انجنیر شنسب از تحصیل کرده های آلمان که روابط نزدیک با عبدالمجید خان زابلی داشت و بالاخره علی اصغر شعاع پسریکی از بزرگان اهل تشیع کابل "آقا میر آقا" که خودش نیز یک خطیب برجسته بود.

مبارزات انتخاباتی با این شکل تحت تأثیر خصوصیات کاندیدهای فوق و محیط و ماحول هریک آنها در روزهای معین آغاز گردید. عده ای به حمایت از غبار به فعالیت پرداختند و عده ای دیگر به محمودی و به همین ترتیب برای سه کاندید دیگر. همچو فضای گرم و جدی قبلاً در هیچ دوره انتخابات در تاریخ کشور دیده نشده بود؛ هریک از هواداران کاندید ها با امکانات دست داشته برای جلب رأی مردم به نفع کاندید مورد نظر خود تلاش و سعی میکردند، از یک محله شهر به محله دیگر میرفتند و در بین جمعیت مردم به سخنرانی و تشویق آنها در سهمگیری انتخابات و رأی به نفر مطلوب خود می پرداختند.

روز موعود انتخابات فرا رسید و صندوق های رأی به همان شیوه انتخابات بلدیہ که سال قبل صورت گرفته بود، در سالون بلدیہ زیر نظر انجمن آن ریاست گذاشته شد و ورقه های رأی به اشخاص واجد شرایط به رویت تذکره داده شد که با انتخاب یکی، ورقه را در صندوق رأی بیندازند. وقتی ساعت موعود ختم رأی گیری فرا رسید، باز هم تحت نظر هیئت مؤظف به شمارش آراء پرداخته شد که در نتیجه داکتر عبدالرحمن محمودی با اخذ بیش از چهارده هزار رأی به درجه اول و میر غلام محمد غبار با تعداد بیشتر از سیزده هزار به درجه دوم برنده انتخابات به حیث وکیل شهر کابل در شورای ملی دوره هفتم شناخته شدند.

عبدالحمید مبارز که خود در آنوقت از جمله جوانان فعال سیاسی بود، در کتاب "تحلیل واقعات سیاسی افغانستان" می نویسد: «به یک تناسب بسیار کوچک در انتخابات تقلب صورت گرفت، مگر در هر صورت محمودی و غبار انتخاب شهریان بود و اکثریت داشتند. از ولایات دیگر نیز تعدادی از شخصیت های فرهنگی و قومی که در حلقه روشنفکران قرار داشتند، چون مولوی خال محمد خسته از مرکز مزار شریف، سخی امین از ولسوالی دوشی، محمد کبیر از ولسوالی غوربند، محمد کریم نزیهی از ولسوالی اندخوی، نظر محمد نوا از شهر میمنه و سید محمد دهقان از بدخشان وارد تالار شورای ملی شدند و هسته مخالف حکومت را تشکیل کردند. به همین ترتیب تعدادی دیگر از شخصیت های قومی و فهمیده و با تجربه چون عبدالرشید الکوزی و برادرش، وکیل نایبنا سیغانی [محمد یوسف] با یک تعداد دیگر طرفدار حکومت شاه محمود خان وارد شورا گردیدند و اکثریت اعضا را بدور خود جمع کردند. استاد صلاح الدین سلجوقی وکیل هرات، سردار محمد رفیق وکیل گرشک، بهره [عبدالواحد] وکیل جلگی هرات گروپ طرفدار سردار محمد داؤد را در شورای ملی هدایت می نمودند؛ بعدتر که شور و بحث شورا تند و گرم گردید، کبیر وکیل غوربند و یک تعداد دیگر نقش میانه را انتخاب کرده خود را طرف قرار نمیدادند و مسایل را بصورت ایژکتیف [آفاقی] مورد بحث قرار میدادند به این ترتیب اولین پارلمان انتخابی افغانستان بدون تجربه قبلی به فعالیت آغاز کرد و برای اولین بار به سامعین اجازه داده شد تا در جلسات شورا اشتراک نمایند.» (مبارز، عبدالحمید: "تحلیل واقعات سیاسی افغانستان از 1919 تا 1996"، پشاور، 1375، صفحه 141 - 142)

غبار راجع به ترکیب اعضای جدید شورا می نویسد: «شاه محمود خان در زمستان 1948 انتخابات سری و آزاد شورای ملی دوره هفتم را اعلان کرد، قسمتی از روشنفکران کابل و ولایات در این انتخابات حصه گرفته و کاندیدهای خود شانرا اعلان نمودند. دولت نیز یک‌عده گماشتگان خود را وارد مجلس نمود. درین ضمن سرمنشی [دفتر] ظاهر شاه عبدالهادی خان داوی که تا هنوز شهرت سابقه خود را نباخته بود [!] به حیث وکیل ده سبز داخل شورا و رئیس این مجلس گردید. با اینصورت 171 نفر وکلای شورا مرکب از سه دسته: روشنفکر مبارز و مخالف دولت، گماشتگان دولت و اشخاص بیطرف تکمیل شد. رویهمرفته وکلا از هر دستی بودند: ملاکین بزرگ و تجار بزرگ، عده از روحانیون، روشنفکران طبقات متوسط و خورده، مامورین سابقه، روشناسان محلی و غیره.» (غبار: مأخذ بالا، جلد دوم، صفحه 261 - 262)



تصویری از جریان یک اجلاس شورای ملی دوره هفتم درسلامخانه ارگ سال 1328

دست آوردهای کاری دوره هفتم شورا:

نگاهی به قانون اساسی 1310 میرساند که این قانون اساسی از نظر عبارات و متن برای خواننده نا آگاه از جریان عملی امور، یک قانون اساسی بسیار لیبرال و واجد حقوق اساسی مردم معلوم میشد و به همین دلیل بود که لزوم تعدیل مواد آن در طول بیش از 33 سال مدت انفاذ آن کمتر احساس گردید، اما برعکس صورت اجراء اکثر مواد این قانون اساسی و دیگر قوانین برعکس روحیه و متن قانون عملی می شد که مثالهای زیاد در زمینه موجود است. یکی از مشخصات مهم دوه هفتم شورای ملی آن بود که عده از وکلای جدید با ملاحظه متن و صلاحیت های مندرجه این قانون اساسی که به شورا تفویض گردیده بود، خواستند از صلاحیت های قانونی خود جهت نظارت بر اعمال حکومت، بودجه دولت و معاهدات و مقاولات و موافقتنامه ها با دول خارجی بطور بی سابقه که تا آنوقت معمول نبود، استفاده نموده و آن موارد را بطور آزاد مطرح بحث ساخته و در زمینه تصامیم لازم اتخاذ نمایند. اگرچه در این موارد هنوز هم نقش وکلای طرفدار حکومت که اکثریت داشتند، به دفاع از حکومت می پرداختند، زیاد بود، اما مباحثات مخالفان و جدیت آنها یک جریان جدید بحث های گرم و استدلال منطقی را در شورا بار آورد که در حقیقت مبنای یک تحرک جدید در این راستا محسوب میشد. دست آوردها و مصوبات این دوره چه در امور روابط خارجی کشور و قراردادهای چه در اجراءات حکومت و چه در وضع قوانین و وارد کردن تعدیلات لازمه در آنها زیاد است و بحث پیرامون هریک در اینجا نمی گنجد، لذا به ذکر اهم مشخصات آن که با گذشته متفاوت بود، بسنده میشود، از اینقرار:

1 - اگرچه در قانون اساسی نافذه آنوقت کسب رأی اعتماد حکومت از شورای ملی واضحاً تصریح نگردیده بود، ولی شورای ملی دوره هفتم به استناد ماده 76 قانون اساسی که حکم میکرد: «هریک وزراء در سیاست عمومیه دولت مشترکاً و در امور مؤظفه وزارت متعلقه خود مخصوصاً نزد شورای ملی مسئول اند، بناءً علیه ذات شاهانه غیرمسئول میباشد»، حکومت شاه محمود خان را به گرفتن رأی اعتماد از شورا مکلف دانست و برای اولین بار در تاریخ کشور صدراعظم و اعضای کابینه جدید مشتمل بر 16 وزیر به شورای ملی جهت اخذ رأی اعتماد حضور بهم رسانیده و رأی اعتماد حاصل نمودند. شورا به تأسی از ماده فوق در موارد مختلف به استجواب و استیضاح از وزراء نیز پرداخت که قبلاً چنین کاری معمول نبود. اگرچه با حضور تعداد بیشتر وکلای طرفدار حکومت موضوع استجواب و استیضاح محض روی شکلیات باقی ماند و کدام اقدام جدی در زمینه صورت نگرفت، اما اینکار سرآغاز یک اقدام مهم بود که قدرت انحصاری حکومت را تحت الشعاع قرار داد و اصل کنترول بر اجراءات حکومت را مطرح ساخت و به مردم فهماند که حکومت ها قدسیت ندارند و میتوانند مورد انتقاد قرار گیرند.

2 - تصویب "اصولنامه مطبوعات و نشرات" اولین اقدامی بود درطول دوره 20 ساله سلطنت که در جوار نشرات دولتی برای نشر جراید آزاد (غیردولتی) نیز زمینه مساعد گردید. در پرتو این تحول آزادی بیان نیز مجاز دانسته شد و در اثر آن جراید انتقادی از طرف بعضی جریانات سیاسی از جمله جریده "نداء خلق"، "وطن"، "ولس"، "انگار"، "نیلاب"، "آئینه" و بعضی دیگر شروع به نشرات کردند.

3 - برای بار اول شورای ملی به تشکیل یک تعداد کمیسیون های اختصاصی زیر نام انجمن ها پرداخت، از جمله: کمیسیون مالی و بودجه، کمیسیون تدقیق قوانین، کمیسیون صحیه، کمیسیون داخله و بلدیہ، کمیسیون زراعت، کمیسیون معارف، کمیسیون مخابرات، کمیسیون سرحدات، کمیسیون امور خارجه، کمیسیون سمع شکایات و کمیسیون دفاع ملی. غبار در این ارتباط تصریح میکند که: «در تشکیل کمیسیونهای متعدد و انتخاب رؤسا و منشیان کمیسیونها اپوزیسیون توانست آرای اکثریت را به نفع خود حاصل و ریاست کمیسیونها را منحصراً بدست آرد» (غبار: مأخذ بالا .. صفحه 262). علوئاً انجمن رؤسای کمیسیونها برای انسجام امور بین کمیسیونها یکی دیگر از همچو تشکیلات بود. در این دوره با آنکه مثل سابق برای وکلا سال دو دست دریشی (یونیفورم) منظور شده بود، اما مکلفیت پوشیدن آن از بین رفت و هر وکیل میتواند به میل خود لباس بپوشد.

4 - برطبق ماده 37 تشکیل مجلس شورای ملی مصوبه لویه جرگه 1310 وکلا در آغاز کار مکلف به ادای تحلیف به این عبارت بودند: «ما امضا کنندگان ذیل از جهت اعتمادی که ملت و حکومت بر ما نموده بخداوند عظیم و قرآن کریم سوگند می نمایم برای ملت و حکومت خود صادق میباشیم».

غبار در این مورد می نویسد که: «هنگام ایفای رسم قسم که بصورت معمول آنوقت تعهد وفاداری به ملت و شاه و حکومت بود، روشنفکران از ذکر نام حکومت خودداری کرده و علی الرغم قاعده قدیم فقط سوگند وفاداری نسبت به مملکت و ملت برداشتند.» (غبار: مأخذ بالا... صفحه 262)

5 - شورای دوره هفتم برای اولین بار به سامعین و علاقمندان اجازه داد درجلسات علنی شورا اشتراک و در یک محل معین اخذ موقع نمایند، به جریان مباحثات شورا حضوراً گوش فرا دهند و از ابراز نظر وکلا آگاهی یابند. بدینوسیله زمینه انعکاس نظریات وکلا برای مردم از طریق جراید آزاد فراهم گردید.

6 - شورا زیر عنوان "مواد هفتگانه" موفق شد کار اجباری و بیگار را منع کند، اجبار فروش غله را به قیمت نازل به دولت از دوش زارع بردارد، اخذ مالیات موآشی شمار ناشده، مالیات خارج قانون از جمله وضع مالیات بلدیہ بر خرده فروشان و دست فروشان شهری را لغو کند و امور دیپوی تعاونی دولت را مورد تقفیش و نظارت قرار دهد.

7 - شورای دوره هفتم توانست تصامیم لازم در باره معاهدات جدید با دول خارجی، نحوه اخذ قرضه ها از مؤسسات و کشورهای خارج، بخصوص در مورد قرضه از منابع امریکائی جهت تمویل پروژه وادی

هلمند و قرارداد با کمپنی موریسن کنودسن وامور دیگر نظیر آنرا مورد مذاقه و غور جدی قرار دهد و آنرا با ملاحظات خاص به تصویب برساند که اینکار در دوره های قبلی شورا معمول نبود.

8 - شورا در این دوره موضوع عضویت افغانستان در مؤسسه ملل متحد و تعهد بر ایفای مکلفیت های مندرجه منشور آن مؤسسه و اعلامیه حقوق بشر را مورد تصویب قرار داد و بر تعهدات دولت افغانستان در زمینه مهر مشروعیت گذاشت و بر طبق آن عضویت کشور را در سازمانهای مختلف آن مؤسسه تأیید و تصویب نمود.

9 - شورا در این دوره سرآغاز یک سلسله جریانات و تشکلات سیاسی بعدی گردید و بدون موجودیت قانون احزاب فعالیت ها حزبی زیر نام "خلق"، "وطن"، "ویش زلمیان" و "دموکرات ملی" (مسمی به کلپ ملی) بر راه افتاد.

10 - موضوع روابط با پاکستان یکی از داغ ترین مسائلی بود که جار و جنجال زیاد در شورا برپا کرد و شورای ملی به تأسی از قیام مردمان پشتون و حق تعین سرنوشت به آنها پالیسی حکومت را تأیید کرد و به اثر تقاضای پشتونهای ماورای سرحد حمایت خود را از آزادی خواهی آنها اعلام نمود و به همین مناسبت روز نهم سنبله را به نام روز پشتونستان به حیث یک روز رخصتی عمومی تصویب کرد. این شورا حتی فراتر از صلاحیت قانونی خود لغو معاهده دیورند را اعلام نمود.

(برای شرح سائرمصوبات و اقدامات شورا در این دوره دیده شود کتاب: "آئینه شوری"، تألیف صابر هروی، جلد اول، صفحات 177 تا 196)

(به دلیل اهمیت فقرات نهم و دهم فوق الذکر معلومات بیشتر در قسمت بعدی ارائه میگردد.)

(ادامه دارد)

آرشیف: مطالب دیگر محترم داکتر سید عبدالله کاظم